

GENERALADVOKATEN

GENERALADVOKATENS ÅRSRAPPORT OVER REFSELSE I FORSVARET I 2012

INNHold

1. Sammendrag og hovedkonklusjoner	2
2. Nærmere gjennomgang – antall og refselsesmiddel	3
2.1 Generelt	3
2.2 Totalantallet	3
2.3 Forseelsesens art	4
2.4 Valg av refselsesmiddel	5
2.5 Fordeling på personellkategorier	6
3 Klagesaksbehandling	7
4 Generaladvokatens uttalelser i klage- og kontroll saker	7
4.1 Klagesaker	7
4.2 Kontroll saker	12

GENERALADVOKATENS ÅRSRAPPORT OVER REFSELSER I FORSVARET I 2012

1. Sammendrag og hovedkonklusjoner

I likhet med tidligere år, blir heller ikke denne rapporten avgitt så tidlig som ønskelig, fordi det har manglet innrapportering fra enkelte avdelinger. Alt i alt går innrapporteringen av refselsler fra avdelingene bedre enn for noen år siden, selv om enkelte henger etter. Forsinkelser er beklagelig ikke bare fordi statistikken blir forsinket, men fordi den rettssikkerhetsgarantien som ligger i refselseskontrollen mister mye av sin betydning ved sen behandling.

Statistikken baserer seg på kontrollordningen som er fastsatt i disiplinærreglementet. Avdelingene skal månedlig sende sine kontrolleksemplarer til krigsadvokatene som gir sine merknader tilbake til vedkommende sjef. Denne skal deretter sende månedens kontrolleksemplarer med alle merknader til Generaladvokaten og skal spesielt opplyse om hvilke tiltak som er iverksatt. Generaladvokaten gir deretter sin uttalelse til de respektive generalinspektører.

General- og krigsadvokatenes funksjon vedrørende avdelingenes utøvelse av disiplinærmyndigheten er å påse at refsedes rettssikkerhet er ivaretatt. Dette skulle ideelt sett begrenset seg til en kontroll av refsende sjefs rettsanvendelse, altså at den ilagte refselsen er i overensstemmelse med et gyldig og anvendelig rettsgrunnlag.

Det mangler fortsatt noen innrapporteringer for 2012, men det som mangler er trolig ikke så mye at det vil forstyrre konklusjonene i denne rapporten. Det har videre kommet ytterligere innrapporteringer for tidligere år etter at rapporten for 2011 ble skrevet, slik at når det i denne rapporten omtales forhold som skriver seg fra 2011 eller tidligere år, kan tallene avvike noe fra det som fremgår av tidligere rapporter.

Totalt antall refselsler registrert hos Generaladvokaten for 2012 er 553.

Dette gir en refselseshyppighet per soldatårsverk på 6 %, som ligger i samme område som i øvrige år i perioden 2005-2011. Dette er under halvparten av typisk refselseshyppighet i perioden 1994-2002.

Når det gjelder type overtredelser, er brudd på rusmiddelbestemmelser fremdeles den vanligste – 24 % av refselsene er alkoholrelaterte. Dette er en del lavere enn i 2011 (32 %).

Overtredelsesklassen det er reagert nest mest overfor i 2012, er ulovlig fravær (17,9 %). Dette er noe mer enn i 2011 (16,5 %).

Nesten like stor andel har våpenforseelser, i hovedsak vådeskudd uten personskade (17,8 %). Dette er en anelse mindre enn i 2011 (18,7 %).

Bot er fortsatt helt klart det mest brukte refselsmiddel, med ca. 77 % av refselsene mot ca. 82 % i 2011.

Bruken av refselsesmidlet *arrest* har tatt seg opp igjen og ble i 2012 brukt i 9,25 % av sakene, mot 5,5 % i 2011.

Bruken av *Frihetsinnskrenkning* har derimot blitt brukt mindre og mindre, med 7,2 % av refselsene i 2012, mot 9,6 % i 2011.

Irettesettelse er et refselsesmiddel som brukes for de minst graverende sakene og ble brukt i 6,7 % av tilfellene, mot 2,6 % i 2011.

Nærmere kommentarer med opplysning om utviklingen over flere år er gitt nedenfor.

2. Nærmere gjennomgang – antall og refselsesmiddel

2.1 Generelt

Statistikken har en viss usikkerhet ved seg, da det fortsatt er enkelte avdelinger som ikke har innrapportert. Således mangler det innrapportering for flere måneder fra GSV. Basert på tidligere års tall, kan dette representere ca. 20 refselsler. Det må også tas høyde for at det kan skje feilregistreringer hos Generaladvokaten. Man vil således finne avvik mellom de avdelingsvise samleoversikter og de forsvarsgrensvisse detaljoversikter som viser fordeling på forseelsenes art og hvilke refselsesmidler som har vært brukt. Dette avviket er på ca. 2 %.

Det skal også nevnes at det vil oppstå unøyaktigheter fordi det av og til refses for flere disiplinære forhold i samme refselsesordre. Slike refselsler er i statistikken bare registrert under det forholdet som dekkes best av grunnlagsbeskrivelsen. Er det flere forhold som beskrives godt og tilstrekkelig, legges det mest alvorlige forholdet til grunn.

2.2 Totalantallet

Det samlede antall refselsler synes å ha stabilisert seg etter en brå nedgang fra 2002 til 2004. Selv om tallene for 2002 også var noe ufullstendige, var rapporteringen fra avdelingene vesentlig mer mangelfull for 2003. Det er følgelig rimelig å anta at reduksjonen i ilagte refselsler ikke var så stor som de innrapporterte tallene skulle tilsi. I 2004 var innrapporteringen katastrofalt dårlig, med en viss bedring i 2005. Det er først fra 2006 at generaladvokaten anser tallene som noenlunde pålitelige.

Antallet ilagte refselsler har etter våre opptegnelser hatt følgende utvikling siden 2002:

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ant.	1989	850 ¹	416 ²	628 ³	551	636	503	603	590	669	553

Som det kort ble redegjort for innledningsvis, vil man ved å sammenligne ovennevnte tall med 2011-rapporten se at det er oppført høyere antall refselsler for dette året. Dette kommer altså av at man etter at 2011-rapporten ble skrevet har fått tilsendt ytterligere kontrolleksemplarer for refselsler det året. Det er også endring i tallet for 2009.

---

¹ Anslag. Antall registrerte refselsler ved generaladvokatens kontor er 471.

² Tallet er basert på antall registrerte refselsler hos Krigsadvokatene (første instans). Antall registrerte refselsler ved generaladvokatens kontor er 379. Tallet inkluderer ikke HMKG.

³ Tallet er basert på antall registrerte refselsler til Krigsadvokatene (første instans). Antall registrerte refselsler ved generaladvokatens kontor er 550.

Vel så interessant som antallet refselsener som sådan, er refselseshyppigheten regnet som antall refselsener sett i forhold til antall soldatårsverk. Frem til 2001 ble det tatt utgangspunkt i antall tjenestegjørende dager, mens man senere har regnet i forhold til rekvirert styrke. Den siste beregningsmåten vil gi en noe lavere refselsesprosent, da den ikke tar høyde for at mannskapsstyrken reduseres gjennom frafall av forskjellige årsaker.

Sammenligningen viser at antall refselsener per soldatårsverk regnet i prosent endret seg fra 14 til 7 fra 2002 til 2003, dette under forutsetning av at et antall på 850 refselsener er noenlunde riktig. Etter 2005 ligger beregnet refselseshyppighet i området 5 til 7 prosent.

2000: 15 %	2005: 7 %	2010: 6 % ⁴
2001: 15 %	2006: 5 %	2011: 7,0 % ⁵
2002: 14 %	2007: 6 %	2012: 6,0 % ⁶
2003: 7 % (anslått)	2008: 5 %	
2004: ukjent	2009: 6 %	

Før 2000 hadde refselseshyppigheten siden 1994 ligget i området 14-17 %, mens den kunne ligge opp mot 50 % når man går lengre tilbake i tiden. Disiplinærstatistikken tyder på at den disiplinære situasjonen i Forsvaret er god.

2.3 Forseelsenes art

Ulovlig fravær representerte i 2012 17,9 % av refselsene, mens andelen i 2011 var 16,5 % og 20 % i 2010. I 2009 var andelen påfallende lav med ca. 11 %, mens nivået i perioden 2004-2008 har ligget i området 20 %. Tilbake i 2002 var andelen 32,4 %.

Alkoholrelaterte overtredelser utgjorde i 2012 ca. 24 %, mens andelen i 2011 var nærmere 32 %, og 30 % i 2010. Også her var det lavere tall for 2009 med ca. 24,5 %, mens andelen i 2008 var ca. 30,5 %. I det meste av perioden siden 2003 har andelen ligget rundt 25 %, med et topp-år i 2006 (ca. 34 %), og et bunn-år i 2007 (21,6 %). Tallene inkluderer ikke saker hvor beruselse har vært med i bildet som årsaksfaktor ved for eksempel ordrenektelse og vold.

Våpenforseelser har en høy andel, med 17,8 % i 2012, mot 18,7 % i 2011. I 2010 var andelen enda høyere med ca. 26 %, mens tallene for tidligere år er ca. 21 % i 2009 og 18 % i 2008. De fleste forseelsene skjer i form av ukontrollert avfyring ("vådeskudd") uten at noen kommer til skade. Dette er en betydelig økning fra perioden 2004-2007, da andelen lå rundt 11 %. Tallet synes å ha stabilisert seg etter en periode med stigning som kan settes i sammenheng med tidligere forsvarssjefs innskjerpelse av korrekt våpenbehandling, og den veiledning han distribuerte sommeren 2008 vedrørende retningslinjer for utmåling av refselse for vådeskudd. Denne veiledningen er nå satt ut av kraft.

Refselsener for overtredelser som *ordreunntatelse*, *ordrenektelse* og *respektstridig opptreden samt vold mot befal eller militærpoliti* utgjør samlet sett ca 3,6 %, ca. 2,9 % hvis man ikke tar med voldssakene. Andelen i 2011 var 4,2 % eksklusive voldssakene, og 2,4 % i 2010. Det samlede antall er 20 refselsener, derav 4 for vold. Når man beveger seg nede på så pass små tall, kan tilfeldigheter gi store prosentvise utslag. Det er derfor neppe grunn til å trekke andre konklusjoner enn at det er nokså lite friksjon mellom befal og mannskaper.

⁴ Etter at dette tallet ble beregnet er det rapportert inn ytterligere refselsener. Riktig refselsesprosent er derfor nærmere 7.

⁵ Basert på rekvirert styrke 9610.

⁶ Basert på rekvirert styrke 9265.

Overtredelser i form av *vaktforsømmelser* ligger på 3,1 %, mot 2,3 % i 2011 og 1,9 % i 2010. For 2009 ble det registrert ca. 11 %, da inkludert soving på fyringsvakt. Tilsvarende tall for 2008 er ca. 3 % og for perioden 2004 til 2007 har man et snitt på ca. 5 %.⁷

Fra og med 2010 har soving på *fyringsvakt* vært registrert separat i statistikken. Andelen var på 6,5 % mot 3,9 % i 2011 og 4 % i 2010. Dersom man sovner fra en brennende ovn eller primus i teltet, medfører dette en høy risiko for skade på personer og materiell, i verste fall dødsfall. Krigsadvokatene har derfor arbeidet for at slike forseelser skal refses strengere. Ca 2/3 av tilfellene er i 2012 refset med bot i intervallet 6 til 10 ganger Tjenestetillegget, dvs. rundt regnet i området 1000 til 1500 kroner i bot.

Vold og trusler er registrert som egen gruppe fra og med 2010, mens dette tidligere gikk under "annet". Andelen i 2012 var 0,9 % mot 1,3 % i 2011 og 1 % i 2010. Denne type saker vil lett kunne krysse terskelen over mot straffesaker, særlig når det er utøvd vold mot militærpolitiet. Sistnevnte er registrert som egen gruppe med 0,72 %, som kommer i tillegg.

Trafikkforseelser utgjorde i 2012 ca. 3,6 % av refselsene, mot ca. 1,8 % i 2011. Andelen i 2010 var 1 %, mens den var 3 % i 2009 og 2 % i 2008. Ser man utviklingen over flere år, får man et tydelig bilde av en minkende andel trafikkforseelser. I 2004 og 2005 var andelen på 6,5 %, og i 2003 var tilsvarende tall ca. 10 %. Under forutsetning av at tallene gjenspeiler realiteter, og ikke bare for eksempel redusert aktivitet fra militærpolitets side når det gjelder trafikkontroller, bør man si seg fornøyd med at det er få trafikk saker blant refselsene.

Skadeverk representerte i 2012 2,6 % mot 3,5 % i 2011, mens tyveri (naskeri) og underslag sto for litt over 1 %, samme som i 2011. Underslag som ikke er helt bagatellmessige blir behandlet som straffesaker.

Økt hyppighet av og oppmerksomhet rundt *seksuelt relaterte* forseelser har gjort at Generaladvokaten fra og med 2010 har innført dette som egen gruppe i statistikken. Andelen i 2012 var 3,1 %, mot 2,3 % i 2011 og 3,7 % i 2010. I tillegg kommer en god del saker som er statistikkført under brudd på militær skikk og orden, for eksempel ved at soldater er påtruffet i samme seng. Disse sakene omfatter i hovedsak handlinger som er frivillige fra begges side, og bare i mindre grad forhold som kan karakteriseres som trakassering. Antallet seksuelt relaterte saker er så vidt begrenset at det neppe kan betraktes som noe problem, men det kan av og til oppfattes som et savn at det ikke er gitt sentrale retningslinjer.

For øvrig har det i 2012 vært et merkbart antall saken om *mobbing og trakassering* uten at dette behøver å ha noen relasjon til det seksuelle. Det er registrert 9 refselsener, som representerer 1,6 % av totalantallet.

2.4 Valg av refselsesmiddel

Bruken av refselsesmidlet *arrest* har tatt seg opp igjen og ble i 2012 brukt i 9,25 % av sakene, mot 5,5 % i 2011 og 2,5 % i 2010. I 2009 var andelen 3,3 %, i 2008 5 % og ca. 8 % i 2007. Årsaken til at andelen refselsener på arrest svinger, er delvis at det for enkelte avdelinger i en periode har vært usikkerhet mht. tilgang på arrestlokaler. I brev av 24. august 2010 har

---

⁷ Det kan ligge en feilkilde i at unnlatelse av å møte til vakt registreres som vaktforsømmelse (§ 71) i stedet for brudd på tjenesteplikter (§ 77) eller ulovlig fravær (§ 34). Det er også mulig at soving på fyringsvakt har vært registrert som vaktforsømmelse (§ 71) og ikke som brudd på tjenesteplikter (§ 77).

Forsvarsstaben fastsatt hvilke avdelinger som skal ha ansvar for å drive arrester som også kan ta imot ”gjestearrester”, for eksempel fra Heimevernet. Omtrent 40 % av refselsene på arrest i 2012 er ilagt for ulovlig fravær fra Heimevernsøvelse.

Bot er fortsatt helt klart det mest brukte refselsesmiddel, med ca. 77 % av refselsene mot ca. 82 % i 2011. Andelen i 2010 var 83 % mot ca. 76 % i 2009 og 77 % av refselsene i 2008. Går vi tilbake til 2006 og tidligere år, lå andelen på om lag 86 %.

Bruken av *Frihetsinnskrenkning* har derimot blitt brukt mindre og mindre, med 7,2 % av refselsene i 2012, mot 9,6 % i 2011, 11 % i 2010 og 15 % i 2009. Andelen i 2010 var 10,8 %, mot 15,2 % i 2009 og omkring 13 % i 2008 og 2007.

Irettesettelse er et refselsesmiddel som brukes for de minst graverende sakene og ble brukt i 6,7 % av tilfellene, mot 2,6 % i 2011 og 3,6 % i 2010. Man er således tilbake på nivået for ca. 5 år siden, da det ble brukt i 5,6 % av sakene i 2009 og ca. 5 % i 2008.

Tendensen går således mot at hele bredden av refselsesmidler tas i bruk i større grad enn før, ved at både de mildeste og de strengeste reaksjonsformer er brukt mer i 2012 enn et par år tidligere.

2.5 Fordeling på personellkategorier

En separat listeføring av befalsrefselsler som generaladvokaten har gjort siden begynnelsen av 2009, viser 25 refselsler av befal i 2012, noe som representerer ca. 4,5 %. Det ble registrert 38 refselsler av befal i 2011 (ca. 5,7 %), 26 i 2010 (ca. 4,6 %) og 42 i 2009 (7 %).

Det ser ut til at det illegges flere refselsler mot befal nå for tiden enn i tidligere perioder. Noe av forklaringen kan ligge i at godt og vel 50 % (13 refselsler) av befalsrefselsene gjelder våpenforseelser, hvor det jo har vært en innskjerping i de senere år. For 2011 var denne andelen 47 % (18 refselsler), i 2010 58 % (14 refselsler) og i 2009 50 % (21 refselsler) av befalsrefselsene.

For øvrig var det i 2012 3 alkoholrelaterte overtredelser (2011:4), 4 ulovlige fravær (2011:3), 2 saker om ordrenektelse, vold og/eller trusler mot MP (3 saker om ordrenektelse og trusler i 2011), 2 seksuelt relaterte overtredelser (7 i 2011) og en diversepost som omfatter undervisning i nærkamp som påførte soldater skade og bortsomling av en bag med militært materiell.

Når det gjelder refselse av befal (og vervede) generelt, vil generaladvokaten peke på at dette gjennomgående rammer vesentlig hardere overfor disse enn overfor vernepliktige korporaler og menige under førstegangstjeneste. For en som har sitt levebrød i Forsvaret, vil en refselse henge ved og kunne forstyrre fremtidig karriere på en helt annen måte enn for en som i praksis er ferdig med Forsvaret etter fullført førstegangstjeneste og som skal ut i studier eller sivil jobb uten at arbeidsgiveren (eller politiet) får kjennskap til eventuelle refselsler. Det kan derfor ikke ses som et mål at det skal være noen matematisk likhet mellom personellkategoriene mht. bruk av refselsler.

3. Klagesaksbehandling

Oversikt over antall klagesaker foreligger fra og med 1990, mens tabellen nedenfor av hensyn til plassen bare tar ned tallene for de 12 siste årene. Oversikten er basert på antall uttalelser avgitt av krigsadvokat eller generaladvokat som ledd i klagesaksbehandling.

År	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ant.	198	166	72	27	24	22	18	35	25	19	25	28

Statistikken for **Klagenemnda for disiplinærsaker**, som er annen og siste klageinstans, ser ut som følger (for 2010 og 2011 basert på klagenemndas saksnummer, dvs. året saken kom inn):

År	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ant.	24	13	14	3	6	1	5	1	1	4	4	3

Klagehyppigheten har etter 2004 vært lav, fra tidligere å ha ligget på et noe høyere, men likevel stabilt lavt nivå. Fra 2001 er klageprosenten for førsteinstans følgende:

År	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
%	9,4	8,3	8,5	6,5	3,8	4,4	3,2	7,3	4,5	3,5	3,7	5,1

En lav klageprosent kan tas som uttrykk for tillit til systemet. Den kraftige nedgangen i 2004 medførte imidlertid en viss bekymring med hensyn til om de refsede blir informert om sine rettigheter. Det legges derfor herfra vekt på informasjon til avdelingene skriftlig og muntlig, herunder også at det holdes foredrag for tillitsvalgte om disiplinærordningen.

De refsede kan klage videre til Klagenemnda. Klageprosenten for andre klageinstans er beregnet i forhold til antall klager i første klageinstans, uavhengig av utfallet av saken. I og med at en del av klagerne får medhold i første instans og således ikke har noen grunn til å klage videre, vil klageprosenten i realiteten være en del høyere enn tallene nedenfor viser:

År	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
%	12,1	7,8	19,4	11	25	4,5	28	2,8	4	21	16	11

De absolutte tall er så vidt små når det gjelder sakene for Klagenemnda, at tilfeldige endringer vil gi store prosentvise utslag. Generaladvokaten vil derfor ikke trekke noen konklusjoner ut over å konstatere at klagenemnda fortsatt synes å ha sin berettigelse som en siste kvalitetssikring.

4. Generaladvokatens uttalelser i klage- og kontrollsaker

4.1 Klagesaker

Generaladvokaten har behandlet 17 klagesaker i 2012⁸, mot 9 i 2011, 7 i 2010, og 8 i 2009. Økningen i antallet saker for generaladvokatens vedkommende kan ha sammenheng med at refsede sjef i større omgang har søkt råd hos vedkommende krigsadvokat før ileggelse av refselse, slik at en eventuell klage må behandles av generaladvokaten.

⁸ 19 i arbeidsstatistikken, da to saker har måttet behandles to ganger hver.

I disse til sammen 17 sakene ble det i 10 tilfeller anbefalt opprettholdelse, dog slik at grunnlagsbeskrivelsen ble anbefalt endret i noen av sakene. 6 refselsler ble anbefalt nedsatt, derav to av formelle grunner. Dette hadde å gjøre med begrensning i skvadronsjefs disiplinærmyndighet, som i disiplinærreglementet er satt lik kompanisjefs. Sett i forhold til grads nivå og ansvarsområde er ikke dette nødvendigvis i samsvar med Luftforsvarets selvforståelse.

En refselse ble anbefalt opphevet i sin helhet. I den som ble anbefalt opphevet var begrunnelsen at saken var blitt svært gammel uten at dette kunne bebreides refsede. Det forelå således et vedtak som etter ca. ett år fremdeles ikke var effektivt.

Noen av sakene har sider ved seg av prinsipiell interesse, og gjengis her i sammendrag.

Manglende tannbehandling

Saken gjaldt en grenader som i forbindelse med deployering til tjeneste i Afghanistan uriktig erklærte at nødvendig tannbehandling var utført. Han var refset med arrest i 15 dager. Det klagen dreide seg om, var faktum. I klagen hevdet han at han har vært hos tannlegen to ganger uten at dette har vært registrert. Han mente at hans tannstatus var kjent og at han trodde da at status på tennene hans var OK.

Det var vist til en navngitt tannlege med adresse i Trondheim. Refsede var ikke i stand til å fremlegge kvittering fra tannlegen eller annen dokumentasjon på utgiftene til behandlingen. Militærpolitiet forsøkte å spore opp den oppgitte tannlegen. Det var vanskelig å finne noen person med det oppgitte navnet i det hele tatt. Noen slik tannlege fantes i hvert fall ikke i det aktuelle området og navnet var heller ikke kjent for Den norske tannlegeforening eller for et tannhelsesenter på den oppgitte adressen. Disse hadde heller ikke hatt refsede til behandling og var ikke kjent med at noen andre tannleger har holdt til i området i de siste årene.

Etter dette måtte Generaladvokaten konkludere med at refsedes påstander om at han hadde vært til behandling hos tannlege i det aktuelle tidsrommet før deployering fremsto som rent oppspinn.

Når det gjaldt utmålingen, uttalte Generaladvokaten:

”Det som særpreger denne saken, er ikke manglende tannlegebesøk i seg selv, men det tillitsbruddet som ligger i refsedes uriktige opplysninger i tiden frem mot utreise. Dette medførte at Forsvaret på kort varsel måtte fremskaffe erstatningspersonell. Videre legger Generaladvokaten vekt på at han ved sin manglende sannferdighet på tidspunktet for utreise, da det kom for en dag at tannstatus var tvilsom eller mangelfull, påførte Forsvaret et betydelig merarbeid med å finne ut av forholdene (se dok. 02). Et element i dette er at han viste til en ikke-eksisterende tannlege som angivelig skulle sende en bekreftelse til sykestuen på Rygge pr. faks, noe som man ble sittende forgjeves og vente på etter arbeidstid.

Utmålingen er gjort noe mildere enn krigsadvokatens anbefaling. Det er lite av sammenlignbar praksis å nivållere utmålingen i forhold til, men Generaladvokaten kan ikke se at utmålingen er for streng.

Refselsen går imidlertid ut over skvadronsjefens kompetanse og må derfor settes ned til det maksimale som denne kan ilegge. Denne type feil kan etter fast praksis ikke repareres ved at høyere sjef, som har full refselseskompetanse, bruker denne til å reparere kompetansemangelen hos refsende sjef.”

Saken ble deretter påklaget videre til klagenemnda. Klagenemnda sluttet seg til Generaladvokatens vurdering og opprettholdt refselsen slik den var fastsatt av klageinstansen, dvs. arrest i 12 dager.

Doping

En sersjant med ansvar for vedlikehold av fly ble refset med 18 dager arrest fordi han hadde inntatt midler i treningsøyemed, uten å forvise seg om hvilke preparater han inntok eller hvilket innhold disse hadde. Preparatene inneholdt blant annet anabole androgene steroider og epitrenbolon. I skjerpene retning var det lagt vekt på at han gjennom sitt tillitsbrudd ved inntak av anabole steroider hadde skapt en usikker situasjon mtp sikkerhet for flygende personell samt øvrig mannskap.

Klagen gjaldt utmålingen. Det var på tidspunktet for ileggelsen av refselsen samt Generaladvokatens uttalelse en viss usikkerhet med hensyn til om inntaket av anabole steroider var forsettlig eller uaktsomt, og det for refsede mest gunstige alternativ ble lagt til grunn. Under enhver omstendighet måtte refselsen nedsettes til 12 dager av formelle grunner.

Saken ble påklaget videre til klagenemnda. I mellomtiden var det kommet nye opplysninger som viste at inntaket av dopingmidler hadde vært forsettlig. Generaladvokaten ga deretter en tilleggsuttalelse rettet til klagenemnda. Der heter det bl.a.:

”Da forbudet mot bruk av dopingmidler i Forsvaret ble innført i 1993 (se vedlagt utskrift av brev herfra 18. oktober 1993) var det de helsemessige bivirkninger man var bekymret for. Det har senere kommet opp at det også er fare for atferdsendringer, noe som forsterker begrunnelsen for forbudet.

Det er vanskelig å finne saker hvor det har vært ilagt refselse for bruk av dopingmidler. I gjeldende veiledning for utmåling av refselser er det angitt refselse opp mot klasse IV, dvs arrest opp til 6 dager. Denne veiledningen bygger på bekymringen for helsemessige bivirkninger og tar heller ikke høyde for den spesielle risikoen som ligger i at flymaskiner blir vedlikeholdt av personell som er påvirket av medikamenter.”

Etter dette besluttet klagenemnda å opprettholde refselsen slik den var fastsatt av klageinstansen, dvs. arrest i 12 dager, selv om det kunne være grunn til å tro at refselsen kunne vært fastsatt strengere dersom de nye opplysningene hadde vært kjent (og refselsen ilagt av sjef med fornøden refselseskompetanse).

Ikke møtt til vakt samt mobbing

To soldater ble refset med ti dagers frihetsinnskrenkelse for ikke å ha møtt til vaktoppstilling. Etter å ha møtt på kompanistilling valgte de å gå til sykestuen der de hevdet å være syke. Ingen av dem meldte fra til noe befal før de gikk til sykestuen. Etter å ha vært på sykestuen gikk de på kasernen for å sove. Deretter gikk de og la seg ved bassenget for å sove videre der. Ca klokken 1600 gikk de tilbake til sykestuen og ble lagt inn. De ringte da IB klokken 1640 og meldte ifra om at de befant seg på sykestuen.

Generaladvokaten bemerket blant annet:

”Det er ingen tvil om at forholdet slik det er beskrevet i grunnlaget er refsbart. Refsede bestrider heller ikke at han ikke utførte sine pålagte tjenesteplikter, men lå og hvilte. Han erkjenner å ikke ha meldt ifra til befal, men trodde at det ble gjort automatisk fra sykestua.

Det foreligger ingen sykmelding eller annen erklæring fra sykestua i saken, og det er dermed noe uklart om refsede var syk eller hvor syk han var. Men selv om man legger til grunn at han

følte seg dårlig, kan han ikke bare forlate tjenesten og basere seg på at noen andre melder fra til befalet.”

Refselsene ble anbefalt opprettholdt som fortjent og passende, dog med en justering i hjemmelsangivelsen i det denne type fravær fra tjenesten ikke regnes som ulovlig fravær etter militær straffelov. Praksis er at militær straffelov § 34 brukes ved fravær fra selve tjenestestedet, typisk leiren.

Oppførselen til de to refsede gikk ut over tjenesten til medsoldatene, som måtte dekke opp vaktene. De ble derfor utsatt for en viss uformell justis fra medsoldatenes side, som antok karakter av mobbing. Flere soldater ble refset for mobbingen, og en av disse klagde. Klageren mente at det han hadde gjort, ikke kunne regnes som mobbing. Det ble også et tema om han hadde hatt en ledende rolle i det som foregikk, eller ikke.

Generaladvokaten bemerket blant annet:

”Krigsadvokaten var i sin uttalelse om refsedes oppførsel heller ikke av den oppfatning at refsede hadde hatt en førende rolle. Det er avvik mellom krigsadvokatens forståelse av sakens dokumenter og grunnlagsbeskrivelsen som ligger til grunn for refselsen. Generaladvokaten ser ikke bort fra at passusen om førende rolle er kommet med ved at denne refsede er blitt forvekslet med en av de andre når refselsesordren er blitt fylt ut.

På den annen side kan ikke refsede høres fullt ut med at hans kommentar til fornærmede var selvstendig og ikke del av et nettverk med mobbere eller en kommentar blant flere. Refsede var kjent med at fornærmede var utsatt for mye negativ oppmerksomhet fra en gruppe av sine medsoldater over en lengre periode. Refsede burde derfor forstått at fornærmede kunne oppfatte hans kommentarer som et ledd i trakassering og/eller mobbing som han er blitt utsatt for. I dok 03 side 4 omtales han således som å være ”plagsom med lignende kommentarer” (om hvorvidt fornærmede skal på vakt).

Det synes av klagen som at refsede ikke har gitt sine kommentarer i noen ”mobbehensikt”. Selv om dette legges til grunn, er problemet i denne typen saker at også mer beskjedne ”stikk” fra de mer perifert implisertes side bidrar i et totalbilde for den fornærmede og gjerne vil virke sterkere enn de ville gjort hvis man ikke hadde hatt en generell mobbesituasjon i bunnen. Ved at han rent faktisk gir uttrykk for lignende synspunkter som hovedmennene, vil dette fungere som en støtte til disse på bekostning av fornærmede. Man får dermed en situasjon av medvirkning som kan være uaktsom og dermed refsbar, selv om hensikten ikke er selv å mobbe.”

Til utmålingen bemerket Generaladvokaten:

”Refsede er ilagt refselse på lik linje med to andre medsoldater som synes å ha hatt en mer aktiv rolle i trakasserende adferd overfor fornærmede. Generaladvokaten er av den oppfatning at det bør gjøres forskjell på om man har hatt en aktiv eller en tilbaketrukket rolle. Når refselsesordren dessuten direkte uttrykker at han har hatt en førende rolle, uten at dette har grunnlag i bevisene, må konsekvensen bli at utmålingen reduseres.”

Refselsen ble således anbefalt nedsatt fra 2000 kroner i bot til 1000 kroner, samt at grunnlagsbeskrivelsen ble endret slik at det ikke lenger skulle stå at refsede hadde hatt en førende rolle.

Ikke grepet inn mot promillekjøring

I forbindelse med en festlig aften fikk flere soldater skyss med et militært kjøretøy som var uhjemlet brukt og ble ført av en soldat som ikke var edru. Sjøføren ble anmeldt og passasjerene refset med arrest. En av disse klaget.

I grunnlagsbeskrivelsen het det blant annet: ”Menig NN var beruset når han kjørte kjøretøyet, noe (refsede) har visst eller burde ha skjønt, og ikke grepet inn for å stanse kjøringen eller den øvrige uhjemlede bruken av militært materiell. Soldaten har samtidig unnlatt å rapportere om hendelsen og slik bidratt til å hindre befal i å få innsyn i saken.”

Det var spesielt lagt vekt på:

”Skjerpene at soldaten ikke stanset kjøringen, og kjøringen kunne potensielt ha hatt stort skadeomfang.”

Soldaten hadde først vedtatt refselsen, men ombestemte seg. Refselsene var ilagt kort tid før jul og klageren hadde åpenbart liten lyst til å sone i julehelgen. I klagen lå det også en viss referanse til forbudet mot tvungen selvinkriminering. Når det gjelder vedtakelsen, uttalte Generaladvokaten:

”Refselsen ble vedtatt i forbindelse med forkynnelsen. Hensikten med vedtagelse av refselse er at refselse skal kunne iverksettes uten å avvete hvorvidt klage fremmes eller ikke. Dersom han likevel fremmer en klage innen fristen og dette ikke griper inn i en iverksettelse som allerede er påbegynt, kan rimelighetsgrunner tilsi at klagen tas under behandling.”

På grunn av tidsfaktoren, ble saken behandlet samme dag som den kom inn hos Generaladvokaten.

Når det gjaldt det materielle (sakens realitet), uttalte Generaladvokaten:

”Slik saken er fremstilt av refsede i hans forklaring, må han åpenbart ha forstått at noe var galt fatt. Han opplyser således at han fikk med seg at NN (sjåføren) ble kastet ut av et utested. Det fremgår også av de andre refselsene at kjøringen ble diskutert passasjerene imellom. Det er dessuten ingen indikasjoner på at refsede, når han senere prøvde å overtale sjåføren til å legge kortene på bordet, hadde fått ny informasjon om hva som hadde foregått. Han må med andre ord ha visst om det hele tiden.

Spørsmålet er deretter hvorvidt det er refsbart å unnlate å melde fra om straffbare handlinger. Det har alltid vært regnet som en militær tjenesteplikt å gjøre dette, med forbehold for bagatellmessige forhold. Dette forholdet er ikke bagatellmessig.

At refsede skulle løpe noen risiko for sanksjoner mot seg selv hvis han meldte fra, er nokså hypotetisk. Etter alt å dømme ville det blitt regnet ham til gode at han meldte fra i ettertid, om han ikke hadde åndsnærværelse eller moralsk mot nok til å hindre kjøringen da den fant sted.”

Til utmålingen bemerket Generaladvokaten:

”Det er ikke anført noe skjerpene moment som begrunner hvorfor (soldaten) blir refset strengere enn de øvrige passasjerene. Generaladvokat antar at det er fordi han er visekorporal, mens de øvrige er menige. Dette er i og for seg riktig, men GA kan ikke se at han i denne sammenhengen har hatt noen lederfunksjon, han har bare vært en passasjer blant flere. Generaladvokaten vil derfor anbefale at han refses på lik linje med de andre, slik at refselsen nedsettes til 4 – fire – dager arrest.”

Til spørsmålet om soning sa Generaladvokaten:

”Tidspunktet for soning står åpent. Med mindre det medfører betydelig ulempe for avdelingen, kan utsettelse til etter julaften anbefales. Dette bør i så fall gjøres likt eller tilnærmet likt for alle involverte.

Hvis det gis utsettelse, må de gjøres oppmerksom på at unnlattelse av å møte opp til soning vil i seg selv representere et ulovlig fravær som vil bli fulgt opp av krigsadvokaten, eventuelt med

straffesak.”

4.2 Kontrollsaker

Generaladvokaten har avgitt en uttalelse i fire innkalte kontrollsaker i 2012.

Tidsforløp

En sak var kalt inn til kontroll fordi det var ilagt en refselse i januar for et forhold som skulle ha funnet sted i juli, noe som ikke er i samsvar med prinsippet om hurtig behandling av disiplinærsaker. Avdelingen ga en forklaring som gikk ut på at sakspapirene på grunn av en inkurie var gjort utilgjengelige i en lengre periode på grunn av asbestsanering. Før dette hadde det vært en forsinkelse på grunn av at saksbehandler var beordret til tjeneste på Kreta og deretter hadde leave. Det var tatt hensyn til tidsforløpet i utmålingen av refselsen. Generaladvokaten anbefalte at Generalinspektøren for Luftforsvaret aksepterte forklaringen.

Brudd på sikkerhetsreglementet

En sersjant var blitt refset med 1000 kroner i bot ved brudd på sikkerhetsreglementet ved undervisning og øvelse i nærkamp, som hadde medført at to soldater ble påført skade. Generaladvokaten kalte sakene inn til kontroll med tanke på å vurdere hvorvidt refselse på bot var en adekvat reaksjon.

Generaladvokaten fant at sakspapirene var mangelfulle. Det fremgikk ikke hva slags skader de to soldatene ble påført og det forelå ikke avhør av refsede eller de to soldatene, eventuelt andre vitner. Det fulgte heller ikke med noen medisinsk dokumentasjon av skadene. Det var ikke mulig ut fra den foreliggende dokumentasjon å ha noen begrunnet mening om hvorvidt reaksjonen var adekvat.

Generaladvokaten pekte også på at de to soldatene som hadde kommet til skade kunne ha et selvstendig krav på å få saken strafferettslig vurdert. Denne muligheten bør ikke blokkeres ved at det er ilagt en refselse, på grunn av forbudet mot dobbeltstraff. Ved personskade bør også krigsadvokaten rådspørres skriftlig.

Generaladvokaten anbefalte at Generalinspektøren for Luftforsvaret uttaler at han finner saken mangelfullt forberedt, men at det ellers ikke gjøres noe med refselsen.

Felles refselse for flere forhold

En soldat var i løpet av få dager ilagt tre refselser for forskjellige forhold. Refselsene ble forkynt samtidig.

Reglene om felles refselse er fastsatt i disiplinærloven § 8, og er nærmere presisert i disiplinærreglementet punkt 33 til 39.

Disiplinærloven § 8 annet ledd lyder slik:

”Når det refses for et forhold som i tid ligger forut for et tidligere refselsesvedtak, utmåles det en felles refselse for samtlige forhold innenfor rammen av det som er bestemt i § 5.”

Refsende sjef fremholdt at avdelingen var ukjent med de refsbare forhold som omfattes av de senere refselsene, da den første refselsen ble ilagt. Generaladvokaten bemerket at dette er noe

som kan forekomme når man har å gjøre med soldater som er særlig aktive mht. å pådra seg refsbare forhold. Men dette er ikke relevant for spørsmålet om praktiseringen av reglene om felles refselse. Når det i ettertid dukker opp opplysning om flere uoppgjorte refsbare forhold, vil det korrekte være å ilegge en tilleggsrefselse (eventuelt flere) som sammen med den først ilagte refselsen holder seg innenfor de gjeldende rammer og reflekterer hvordan man ideelt sett ville ha utmålt refselsen dersom alle uoppgjorte refsbare forhold hadde vært kjent og skulle gjøres opp i en felles refselse.

Etter dette blir spørsmålet hva slags felles refselse som skulle vært ilagt for disse refsbare forholdene. I disiplinærreglementet punkt 35 heter det: "Når det ilegges refselse for flere forhold skal reaksjonen være strengere enn for det alvorligste, men mildere enn summen av refselsen hvis forholdene hadde vært avgjort hver for seg." Videre er det fastsatt at refselsen ikke kan overstige maksimum for det refselsesmiddel som brukes.

I nærværende sak ble det i refselsesordrene ilagt to bøter på kr. 1000 og én bot på kr. 900. Etter Generaladvokatens oppfatning har refsende sjef i enkelte av disse refselsesordrene lagt seg på et refselsesnivå som må anses som mildt, ja vesentlig for lavt, sett i lys av de overtredelser som har funnet sted.

Etter dette kom Generaladvokaten til at en passende felles refselses burde settes lik summen av de tre refselser, til sammen kr. 2900, subsidiært 14 dagers arrest. Det er med andre ord slik at fordi noen av refselsene i utgangspunktet var særlig milde isolert sett, har man landet riktig i forhold til reglene om utmåling av felles refselse.

Legemsbeskadigelse og beruselse

En sak om "lekeslåssing" med skadefølge var kalt inn til kontroll av krigsadvokaten og ble senere overlatt til Generaladvokaten. Refselsene ble innkalt til kontroll da krigsadvokaten hadde funnet redegjørelsene i grunnlagsbeskrivelsene, spesielt situasjonen rundt legemsbeskadigelse og beruselse, som mangelfulle eller ufullstendige.

Det som særlig voldt tvil, var at det i grunnlagsbeskrivelsen het: "Slosskampen medførte legemsbeskadigelse". Legemsbeskadigelse er en alvorlig forbrytelse som det normalt reageres strafferettslig på, ikke disiplinært. Men i strafferettslig forstand brukes begrepet bare når skaden er påført forsettlig, det vil si med vilje. I dette tilfellet tydet forklaringene på at skadene (som for øvrig ikke var særlig alvorlige) var påført utilsiktet, som et resultat av "lekeslåssing". Riktig terminologi blir dermed "legemsfornærmelse med skade til følge". Når legemsfornærmelsene dessuten har skjedd etter gjensidig samtykke, er vi utenfor området for det strafferettslige.

Generaladvokaten konkluderte etter dette med at disiplinær reaksjon var tilstrekkelig i dette tilfellet.

****

FORDELINGSLISTE:

Riksadvokaten
Oslo Statsadvokatembeter
Det Kongelige Justis- og Politidepartement, Politiavdelingen (3 stk)
Det Kongelige Forsvarsdepartement, Seksjon for felles juridiske tjenester og dokumentasjon (5 stk)
Det Kongelige Forsvarsdepartement, Informasjonsseksjonen
Forsvarssjefen
Presse&Info/Forsvarsstaben
Generalinspektøren for Hæren
Generalinspektøren for Sjøforsvaret
Generalinspektøren for Luftforsvaret
Generalinspektøren for Heimevernet
Landsdelskommando Nord-Norge
Fellesoperativt hovedkvarter
Forsvarets Logistikkorganisasjon
Sjef Hærens styrker
Forsvarets Sanitet
Sjøkrigsskolen
Krigsskolen
Luftkrigsskolen
Forsvarets MP-avdeling
Vernepliktsverket
Ombudsmannen for Forsvaret
Regjeringsadvokaten
Landsutvalget for Tillitsmenn i Forsvaret
Klagenemnda
Krigsadvokatene for Sør-Norge
Krigsadvokatene for Nord-Norge
Generalauditøren, Danmark
Huvudstaben v/chefsjuristen, Finland
Forsvarsmakten v/chefsjuristen, Sverige
Justitieombudet, Sverige